

Bouwen, breken

Ander werk van Ramy El-Dardiry

Tussen morgenzee en avondland (roman, 2023) De Bronzen Uil 2023

Ramy El-Dardiry

Bouwen, breken

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij bv
2026

Copyright © 2026 Ramy El-Dardir

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Em. Querido's Uitgeverij bv, Weteringschans 259, 1017 xJ Amsterdam. Ook tekst- en datamining van deze uitgave is niet toegestaan zonder schriftelijke toestemming van de uitgeverij.

Voor de productie van de boeken van Querido wordt alleen gebruikgemaakt van duurzaam en verantwoord geproduceerd papier.

Omslag en stamboom Kaftwerk, Janine Hendriks

Foto auteur WRR, fotograaf Arenda Oomen

Binnenwerk Perfect Service, Reeuwijk

ISBN 978 90 214 9877 5 / NUR 301

www.querido.nl

De wind draagt zaden die vleugels hebben, embryo's van de esdoorn, de iep, de berk. Vogels verspreiden de zaden die zich verstoppen in vruchten – in het zachte vlees van een olijf, een kers, een bes. Eenmaal naakt dobberen die zaden in de stront. En alle bomen – de esdoorn, de iep, de olijfboom en de kersenboom – gaan pas groeien als in het duister de kiem door de zaadhuid breekt. Ze vergeten de vlucht, ze vergeten de stront. Nooit zullen ze weten welke windvlaag of welke vogel ze het leven schonk.

Deze zinnen schreef ik terwijl mijn dochttertje van vijf jaar helikoptertjes verzamelde in het bos en het spel van de wind me deed denken aan de eerste pagina van Jeroen Brouwers' *Bezonken rood*. Ik zag een parallel tussen het lot van die zaadjes en mijn moeders familiegeschiedenis. Het witte drama.

‘Zo’n helikoptertje,’ zei ik tegen mijn dochter, ‘dat zijn wij.’

‘Niet waar, papa, wij vliegen niet.’

Ze had gelijk. En bovendien: mensen hebben namen en archieven en verhalen. Het verleden verdwijnt niet, wordt hooguit verzwegen.

Nu ik die notitie uit het bos herlees, realiseer ik me dat de analogie niet schuilt in het vergeten van stront of vlucht, maar in de kiem die door de zaadhuid breekt.

Alles wat leeft, is in een breuk geboren.

Een beeld: een oude witte man fietst over verlaten wegen in het Land van Cuijk. In zijn fietstas liggen krentenbollen die hij bij de volgende stop zal uitdelen aan kinderen met kroeshaar, weelderige krullen en zwarte of blonde lokken. De pakjes chocolademelk bewaart hij voor de volgende stop, hij moet hun leren dat beloning volgt op arbeid. De kinderen spelen Tour de France. Na elke afslag snellen ze vooruit, de finish van de etappe ligt een tiental meter voor het volgende kruispunt. Sprinten, niet achteromkijken, vol knijpen in de remmen en wachten. Ze tellen de seconden die tussen hen in zitten om aan het einde van de tocht een algemeen klassement op te kunnen maken. Ze zijn opgehouden de minuten bij te houden die hen scheiden van de oude witte man.

Hun grootvader.

Mijn grootvader.

Die lach als hij ons ziet staan. Een diep, haast schurend geluid. Hij lacht terwijl hij inademt, alsof hij ons naar binnen zuigt – zijn bloed dat zich vermengd heeft met het bloed van zijn Antilliaanse, Molukse, Egyptische en Nederlandse schoonkinderen.

Er was ongemak, je zou het zelfs schaamte kunnen noemen, om publiekelijk te erkennen dat ik de kleinzoon was van hem, van Pieter Bogaers, oud-minister van Volkshuisvesting. Liever zag ik mezelf als degene die in het algemeen klassement bovenaan eindigde, in alles. Ik schaamde me niet *voor hem*, zeker niet, ik was eerder trots op wat hij voor het land had be-

tekend. Pieter Bogaers, een bouwminister van legendarische betekenis, aldus *de Volkskrant* na zijn dood. Onverschrokken viel hij in de jaren zestig de woningnood aan, alles moest en zou wijken voor zijn ambitie om 100.000 woningen per jaar te bouwen. En het lukte. Een politicus die beloofde en leverde en daarmee het leven van landgenoten beter maakte. Eindelijk een huis, eindelijk bevrijd van ouderlijk toezicht, eindelijk de ruimte om zelf een gezin te beginnen. U begrijpt wellicht dat ik twijfelde welke glans er van mijn eigen prestaties zou overblijven als ik mezelf naast hem zou positioneren.

Als ik al iets over de familie van mijn moeder vertelde, dan ging het over mijn grootmoeder, een geboren Australische. Een troef om uit te spelen in kosmopolitische kringen.

En eerlijk: het kwam me niet slecht uit dat mensen me in eerste instantie zagen als een migrantenkind, als een Arabier. Misschien kreeg ik met de exotische, Egyptische naam van mijn vader meer kansen. Een dubbel privilege. Wie de vruchten geniet van de gegoede burgerij én punten scoort op het vlak van diversiteit, ontvangt tweemaal dividend.

Taalfouten die er thuis aan tafel uit worden geramd en leraars die zich over je ontfermen, omdat ze mogelijkheden zien, een project van je willen maken.

Je kunt je opwinden over de zoveelste keer dat een werkgever je vraagt voor een promotiefilmpje, je kunt ook heimelijk grinniken en je eraan overgeven, ervan genieten.

Ik ben een plusje voor elke manager die naarstig probeert zijn of haar team 'minder wit' te maken. En iedereen kan een extra plusje gebruiken, ook ik, bonificatiesseconden kunnen in de Tour de France beslissend zijn.

Steel ik gemeenschapsgeld als een diversiteitssubsidie aan mij wordt toegekend?

Speel ik vals? Bedien ik mezelf van vossentrucs?
Half-Egyptisch, kwart-Nederlands, kwart-Australisch en als
ik verder afdaal Frans, Iers, Engels.
Bloeddoping voor gevorderden.
Kun je liegen door te zwijgen?

Misschien ben ik nu te streng. Ik kan ook schrijven: waarom spreken als er niet geluisterd wordt? Onbekenden die vragen 'waar kom je vandaan?' willen niet horen dat mijn moeder Nederlands is. De oorsprong van mijn zwarte krullen en semitische neus, daar zijn ze naar op zoek.

Wat we zien, als het op mensen aankomt, is vaker een projectie dan een beeld. De enigen die naar mij kijken en soms de jongen zien die hangend over zijn stuur op zijn grootvader wacht, zijn mijn neven en nichten, mijn broers. En zelfs dan is er een gereede mogelijkheid dat ze vooral terugdenken aan het algemeen klasement, aan hun eigen strijd van die tochten. Voor velen is mijn bruine huid een teken dat ik van buiten kom, een indringer ben. Anderen zien dankzij die kleur een bondgenoot of erger, een slachtoffer.

Wie een eigen waarheid heeft, laat zich graag misleiden.

Mijn eigen paradox was naïever van aard. Door mijn Nederlandse wortels niet te verklappen dacht ik makkelijker te aarden. Het verborgene gaf kracht.

De projecties van anderen sloegen die naïeve paradox van mij kapot. En o ironie, niets maakte dat zo duidelijk als de huidige woningnood. In plaats van te bouwen en zich onverdroten in te zetten voor het doel van 100.000 woningen per jaar, wijzen politici naar de mensen die van buiten komen. Ze zeggen dat migranten de schaarse huizen inpikken, en dan bedoelen ze vooral de mannen met zwarte krullen, een bruine huid en een semitische neus. Hoeveel ruimte zien zij voor de Antilli-

aanse, Molukse en Egyptische kleinkinderen van mijn grootvader? Voor mijn eigen kinderen met Marokkaans bloed? Als de multiculturele samenleving onder de grond verdwijnt, niet mag bestaan, dan wordt mijn verborgen kracht futiel.

Ik kan niet anders dan de pen oppakken. Ik moet de beelden oproepen, opzoeken en verzinnen van mijn witte voorouders – mijn grootvader, mijn grootmoeder; ik moet laten zien dat Nederlandse wortels vele vruchten kunnen dragen.

Mijn tweede naam is Gerard. Ramy Gerard Samir: voor mij een gedicht, voor de meeste Nederlanders een vorm van cabaret.

Aspirant-bewoners in mijn voormalige studentenhuus moesten ter afsluiting van hun inauguratieweek drie dagen raden naar mijn tweede naam. Elke mislukte gok resulteerde in een ad fundum-jenever, geschonken in een wijnglas. We hadden zo onze manieren om dronken te raken.

Heden bak ik, morgen brouw ik, overmorgen haal ik het koningskind. Niemand weet, niemand weet, dat ik Ramy Gerard heet.

Pogingen op de eerste dag: Mohamed, Ali, Hassan, Ahmed, Mustafa, Abdallah, Osama (11 september was nog vers).

Tweede dag: Karim, Omar, Hussein, Anwar, Mounir, Said, Hatem (dat waren steevast voetbalfans, zo heette een Tunesiër bij Ajax), Amir.

Op de derde dag gaf de huisoudste, een slungelige tiendejaarsstudent die vanwege zijn lange benen altijd hoogwater had en graag naar zichzelf verwees als de nestor, de beginklank of de eerste letter weg. De meesten kwamen dan uit op Khalid of Khalil (kinderen van moeders die Gibran lezen). Zei hij 'de eerste letter is een g', dan belandden ze vaak bij Gamal, al kreeg ik uit pure wanhoop ook weleens Giovanni of Gaston naar mijn kop gesmeten.

Heden bak ik, morgen brouw ik, overmorgen haal ik het koningskind. Niemand weet, niemand weet, dat ik Ramy Gerard heet.

Drie adjes, felicitaties voor de nieuwste huisgenoot, en groot gelach bij het tonen van mijn paspoort. Het stond er echt, Ramy Gerard Samir, pagina 2. Er was eens een jongen, ik ben zijn naam vergeten, die uit ongeloof de pagina omsloeg, op zoek naar douanestempels of visa die zouden bevestigen dat het bordeauxrode schriftje daadwerkelijk een geldig document was.

Ze stonden er, natuurlijk stonden ze er, blauwe, zwarte en groene stempels van Cairo Airport met daarboven in het Arabisch een aantekening van de beampte: 'van Egyptische afkomst'. Zo hoefde ik niet in de rij met toeristen te staan om een visum te bemachtigen. Een kopie van het oude verlopen ID-bewijs van mijn vader was in die tijd nog voldoende om de Mohamed, Ali, Hassan, Ahmed, Mustafa, Abdallah of Osama in hagelwit uniform te overtuigen van mijn Alexandrijnse bloed en daarmee de vernedering te ontlopen om net als de korte broeken, lijven vol tatoeages en naveltopjes 100 pond entreegeld te moeten betalen voor het betreden van het land van de farao's. *Asla masri*, van Egyptische afkomst, en bam, een stempe – treed binnen, verloren zoon, dat het weerzien met het water van de Nijl je maar vreugde mag geven en de nachten verkoeling mogen brengen, en o ja, leer in vredesnaam wat beter Arabisch, oké?, het is de taal van de Koran, de taal van je vader, maar welkom, wees welkom, treed binnen. En dan de hitte voelen, de citroenpers die al het vocht mijn lichaam uit stuwde.

De sjaars was niet geïnteresseerd in zulke verhalen, het ging hem om de stempels, daarmee doorstond ik de lakmoesproef. Die aantekening moet voor hem onleesbaar zijn geweest. Hij wist waarschijnlijk niet eens dat er woorden stonden, dat die

streepjes meer waren dan een krabbel, meer dan het uitproberen van een pen, en dat niet in die officiële, kaarsrechte bestempeling, maar in het slordige handschrift de werkelijke waarde schuilde. Niet dat ik hem dat aanrekende, we zijn nou eenmaal geconditioneerd om te geloven in watermerken, in rangen, in titels, en zeker in het studentenleven gaven al dat soort zaken ook kleur, tenminste voor degenen die in het spel opgingen en er tegelijkertijd mee durfden te spelen – *mijnheer de praeses, dit is ernstig, zeer ernstig, dit is bloed, vrees ik*. Had het de sjaars aan een achting voor statusverschillen ontbroken, dan was de huisontgroening na één of twee dagen op een fiasco uitgelopen.

Ik bewees Nederlander te zijn, Ramy Gerard te heten, met stempels uit het geboorteland van mijn vader. We hadden de jongen geïnaugureerd, een plek gegeven in ons studenten-huis, en nog geen minuut nadat de kunstmatige machtsverhoudingen tussen ontgroener en groentje verdwenen waren, namen de verhoudingen hun gebruikelijke vorm aan, was ik degene die zichzelf ertussen moest wringen, iets uit te leggen had.

In de dagen na dit ontgroeningsritueel sprak het hele huis me aan als Gerard. Ongeveer een week lang, een afkickverschijnsel, daarna moest de naam weer worden opgeborgen, het raadsel in ere worden hersteld. Gerard behoorde tot de huisgeheimen. Net zoals de affaire tussen de nestor en de wat wereldvreemde huisgenote die af en toe meende geesten op het terras te zien of terroristen bij de overburen – ze zitten op het dak, ze zitten op het dak, Al Qaida zit op het dak! Haar waanbeelden hielden we ook voor onszelf, vooral uit angst dat andere studenten zouden denken dat we gekken waren. Een huis dat eenmaal zo'n reputatie heeft krijgt niet meer de eerstejaars die elk huis nodig heeft om te blijven voortbestaan, in ieder geval niet de keurige jongens en meisjes waarnaar we op zoek waren. Ik

verzweeg de schimmen die ikzelf zag als het bier en de jenever door mijn bloed klotsten – een overleden oudtante die even met me meeliep in de nacht, mensen die in spookjes veranderden.

Hoeveel van die meisjes met een paardenstaart en jongens met bootschoenen, polo en net niet hippe spijkerbroek zullen kinderen hebben gekregen met namen die verder reiken dan Sophie, Karel, Teun of Julia?

Zou er eentje tussen zitten met een kind dat Willem Yousef Nicolaas heet? Een oud-huisgenoot die het aandurft een Repelsteeltje op de wereld te zetten, een eigen verhaal verzint door goud te spinnen uit het stro van de geschiedenis.

Het paspoort heb ik nog, het was mijn eerste. Onder de Egyptische stempels op pagina 5 staat een fragment uit de vaderlandse geschiedenis afgebeeld (ik zou in mijn geval moeten schrijven *moederlandse*, maar zulke taalinnovaties storen me, zijn voor mij eerder gecorrumpeerd dan geëmancipeerd, niet elke vernieuwing is een verbetering). Een Vikingschip, een munt uit Dorestad, een grote boom die overloopt in een woest mannegezicht, alles in pastel. De kleuren zijn zo zacht dat de tekeningen haast verdwijnen in het papier, alsof ze willen zeggen dat de geschiedenis louter als achtergrond dient. Geometrische figuren – zeshoeken en cirkels – bestrijken de onderkant van de pagina, ook in pasteltinten, en die figuren snijden een wit vlak uit in het midden, ik vermoed dat de ontwerper het liefst zag dat daar, in die grote sneeuwvlok, de stempels werden geplaatst, de visa werden geplakt. De Egyptische douanier dacht daar duidelijk anders over. Zijn stempel doorklieft de boom en de norse blik van de man.

De canon van de vaderlandse geschiedenis in het paspoort beslaat 28 pagina's, een miniatuurversie van de stripserie *Van*

nul tot nu. In kleine tekstboxen staan verklarende woorden om al die tekeningetjes in perspectief te plaatsen. ‘Zendelingen zetten de bijl in de Wodanseik. Zij brachten het evangelie’, dat soort teksten, zinnen die bij mij meteen een drang opwekken om mijn telefoon erbij te pakken en tien, twintig, dertig minuten te besteden aan zendelingen en Wodanseiken. Van alles komt voorbij – een mammoet, Romeinen, ridders, molens, het wapen van de v o c, een schip van Tromp, De Ruyter of Piet Hein, Erasmus, Multatuli, juichende mensen op een tank, moderne windmolens, de vlag van de Europese Unie. De kaders van de tekstboxen worden gevormd door weer andere teksten, heel kleine lettertjes die alleen met een loep te lezen zijn. Daar, verborgen in zwarte strepen, staat op de laatste pagina het enige over de komst van migranten in de twintigste eeuw:

De tijdelijke of permanente komst van buitenlanders en de toegelaten aanvoer van buitenlandse producten hebben de Nederlandse cultuur verrijkt.

Dat de vreemdelingen in het Oranjelegioen vooral de couscous, shoarma, pizza, roti en nasi goreng niet vergeten.

Het voelt niet meer dan logisch om het geluid van mijn witte voorouders te zoeken bij degene naar wie de naam in mijn paspoort verwijst.

Mijn peetoom.

De precieze betekenis van die titel is me in de context van onze familie nooit helemaal duidelijk geworden. Er was geen doop waarvan hij hoefde te getuigen, geen communie waar hij me naartoe begeleidde. Het is denk ik eerder een overblijfsel uit mijn moeders katholieke opvoeding. Een kind zonder peter, dat gaat niet.

Vaststaat dat oom Gerard me bij mijn geboorte zilver schonk, een gevlochten mandje waarvan ik het bestaan lange tijd vergeten was. Mijn moeder niet: zij probeert sinds ik mijn studentenkamer verlaten heb steeds meer spullen van het ouderlijk huis mijn kant op te krijgen, op te ruimen. Alsof het spoor dat ik door de wereld heb getrokken zich weer opvouwt in mijn huidige leven. Laat ik zeggen dat dit zilveren mandje een aan-genome afwisseling vormde op de dozen knutselwerken, rapporten en schriften die inmiddels achter schotten op de zolderkamer liggen. Waar het mandje met het krullerige vlechtwerk toe dient is me onduidelijk. Soms gebruik ik het voor bonbons, soms voor nootjes, meestal nergens voor, is het vooral een sieraad in de vitrinekast waar mijn vrouw en ik ons huwelijksreservies bewaren.

Ik sta nog geen seconde voor Gerards deur als hij opendoet.
‘Eindelijk, eindelijk. Ik had je verwacht... Ik zei gisteren nog:

let maar op, morgen staat Ramy voor de deur.' Een typische Gerard-uitspraak, alsof mijn komst in zijn dromen aangekondigd was, terwijl ik in werkelijkheid een week eerder met hem via de telefoon een tijd en datum had afgesproken.

Vrijdagochtend. Ik wilde vrij kunnen praten en dat werkt beter als de kinderen op school zijn en de week zijn ballast van verwachtingen al grotendeels heeft afgeworpen. Voor oom Gerard is het geen casual friday – driedelig pak, vlinderdas, het overgebleven haar op zijn hoofd netjes naar achteren gekamd, zijn gezicht geschoren. Alsof hij een cliënt verwacht in zijn voormalige advocatenpraktijk.

Gerard is de verzamelaar van de familie, en in tegenstelling tot mijn moeder voelt hij weinig aandrang daar verandering in te brengen. Zijn huis in 't Gooi loopt over van de boeken, papieren, ordners. De keuken is zo overvol dat het ondanks de ruime afmetingen een uitdaging is een wortel te snijden of een boterham te smeren zonder ergens tegenaan te stoten. Overal liggen gadgets die hoogstwaarschijnlijk een enkele keer zijn gebruikt – een bloemkoolsnijder, een ijsbereider, een broodbakmachine, een eierscheider, een pastadraaier. Ik weet zeker dat hij ook ergens zijn rapporten bewaart, zijn aantekeningen uit zijn jeugd, zijn kinderboeken. Twintig jaar geleden kocht hij het huis van de burens en veranderde zijn twee-onder-een-kap in een villa. Ook die geannexeerde kamers lopen inmiddels over. Het hele huis is een verzameling geschiedenissen. Epicentrum is zijn kantoor, dat volhangt met bidprentjes, kruizen en Bijbelse schilderijen, alsof hij wil benadrukken dat zijn vroegere werk als advocaat onderdeel was van de goddelijke voorzienigheid. En dan zijn er de beelden, overal staan ze, in de vensterbanken, op de tafels en op de planken van de boekenkasten. Af en toe stuurt hij me een foto van een aanwinst of van een beeld dat hijzelf in zijn schuur gehouwen heeft, ik ben

tenslotte zijn petekind. Voluptueuze, naakte vrouwenlijven.

Ze maken me voorzichtig, die beelden, die djinnmagneten. Oren en ogen en monden en borsten en billen en tenen en vingers en lubberend vet op de buik – zo echt, zo levensecht. Hun geluiden hangen als rijp in het huis. Bevroren stemmen. Ik ga zachter praten in de hoop dat de ijskristallen niet op de vloer uiteenspatten. Ergens heb ik sympathie voor Mohammed die de idolen in de Kaäba kapotsloeg, voor Jakob die de afgodsbeelden van zijn volk onder de grond verstopte.

Gerard is even luid als altijd en vraagt me te wachten in de kamer waar we vroeger met de hele familie kerst vierden – meer dan twintig man in een ruimte van krap vijftien vierkante meter; als je eenmaal een stoel gekozen had, kwam je er ook niet meer snel van af, en hoe koud het buiten ook was, na een uur of twee zou het warm zijn, zo warm dat truien en jasjes uitgingen en de gestreken, damasten servetten op tafel werden gebruikt om het zweet van de voorhoofden te vegen. Dichter bij het gezin waarin mijn moeder en Gerard opgroeiden ben ik nooit gekomen, in lichamelijke zin. Het was in deze ruimte dat oude vetes uit de kindertijd uit het niets tevoorschijn konden komen, smeulende asresten die zonder de aanwezigheid van de kleinkinderen tot woeste vuren konden leiden.

Wij, de kleinkinderen, waren het water, al slaagden we er nooit in de veenbrand in de harten van onze ooms en tantes te doven. Elk jaar bestond de mogelijkheid dat die branden via de monden uit de harten zouden kruipen en de kamer in lichtelaar zouden zetten – de tol van mijn grootvaders ministerschap, van zijn afwezigheid op de momenten dat er zeven kinderen in huis met elkaar overhooplagen, op zoek naar de liefde van hun moeder, die tot hun verdriet, hun woede, hun angst, geen zeven handen had om ieder kind te aaien, geen zeven ogen om ieder kind te zien, geen zeven schouders om ie-

der kind troost te bieden, overvraagd, eenzaam en moe, struikelend over de hindernissen van de Nederlandse taal moet ze hebben geschreeuwd, gevloekt, geslagen. Grootvader bouwde huizen, en om dat te kunnen doen vond iedere dag in zijn eigen huis een offer plaats. Een gezin dat brak, voor het landsbelang.

Tijdens de kerstdiners veertig jaar later eisten die kinderen van weleer de aandacht op die ze in hun jeugd tekort waren gekomen. Gezang, al was het vals, tolereerden we, de speeches waren daarentegen gevaarlijk, dan zaten alle kleinkinderen in de startblokken om na afloop van zo'n verkapte tirade de gesprekken snel naar de nieuwste generatie te verleggen, aandacht met aandacht te doven – anekdotes uit mijn studentenleven, verhalen over reizen van mijn broer, ontluikende liefdes, de laatste sportprestaties. En als die anekdotes onvoldoende aansloegen, konden we altijd nog de laatste dwaasheden van politici en opiniemakers aanhalen, onszelf prijzen om de hoeveelheid kleur die in de kamer aanwezig was: de multiculturele samenleving bestaat, kijk ons dan hier, erfgenamen van een katholiek minister, van wit naar bruin in één generatie, we mengen als alcohol en water, leve de eau de vie in de aderen van de kleinkinderen, meer wijn, geef ons meer wijn, op onze vader, op onze moeder, die de moed hadden windstreken te verenigen, leve de grap die God van ons heeft gemaakt, en heb mededogen met de humorlozen die zichzelf verdrinken in hun eigen, smakeloze vocht, we gedenken degenen die ons ontvallen zijn, een toast, een toast op het leven dat ons gegeven is! Ik geloof dat we allemaal opgelucht waren als de dronk van de ooms en tantes eenmaal die vrolijkere kant op viel. Om het hernieuwde verbond tussen hen te bezegelen verscheen Gerard met het toetje, de *Christmas pudding*, de verlossing die hij ieder jaar volgens oma's recept bereidde en met zichtbaar ge-

noegen flambeerde. Blauwe vlammen en de geur van cognac. Daarna mochten de grote kinderen voor de buis, waar de klanken van *The Sound of Music* ze in slaap susten, terwijl de kleinkinderen en de aangetrouwde partners, kortom de mensen van kleur, de afwas deden. Niemand wist waar de borden, messen en vorken hoorden, maar bij gebrek aan een systeem in Gerards keuken, aan ordening, was elke plek een thuis.

Het is voor het eerst dat ik in die kamer zit zonder de spanning van het kerstdiner te voelen. Zo, in mijn eentje, lijkt er meer ruimte, en nu er geen kaarsen staan en het tafellinnen ontbreekt, valt me pas op hoe donker al het hout in de kamer is, en al die donkerte maakt het licht dat via de simpele glas-in-loodramen naar binnen valt nog gewenster. Helemaal alleen ben ik trouwens niet. Een vrouw van groen natuursteen ligt voor me op tafel aanlokkelijk te wezen, in mijn rug priemen de ogen van een borstbeeld.

Gerard komt terug met een doos waar ooit bananen in hebben gelegen.

‘Moment.’ Hij bekijkt elk voorwerp kort en legt het dan links of rechts van hem neer. Zo ontstaan langzaam twee hoopjes archiefmateriaal. Brieven, schriften, foto’s, krantenknipsels, agenda’s. Hij wijst naar de kast, zegt dat er ook boeken bij horen.

‘Verbanning en vlucht, hoeren en hoge heren.’ Het begin van een bezwering, een toverspreuk. Ik kijk naar Gerard, hij lacht, misschien omdat hij trots is op de alliteratie of op de twee stapels papier die onder zijn handen liggen. Ik ben vooral nieuwsgierig, wil weten wat er voor verhalen in de papieren verborgen liggen. Met mijn rechterhand reik ik naar een van de stapeltjes.

‘Niet zo snel, neef, niet zo snel... Luister, je hebt een keuze. Wil je je verdiepen in de schooiers of in de rijke stinkerds?’

Weer een lach. Ik zeg dat het me om zowel opa als oma te doen is en hun ouders en wellicht ook hun grootouders.

‘Hoeren of hoge heren?’ Alsof de familiegeschiedenis een roulettespel is. Gerard plaatst me voor een keuze die ik helemaal niet wil maken, en zeker niet op deze manier. Ik vraag hem wat te vertellen over de inhoud van de stapeltjes, iets waardoor ik iets zinnigs kan zeggen, kan beargumenteren waarom ik voor links of rechts ga. Hij herhaalt zijn toverspreuk en kijkt me vervolgens aan. Pretoogjes. Alsof ik de hoofdpersoon in *The Matrix* ben en moet kiezen tussen de rode en de blauwe pil.

‘Jij denkt te veel, neef... Goed, laten we anders eerst wat lunchen, je hebt ook gelijk, het is lastig kiezen op een lege maag, dat moeten we niet willen.’

Buiten heeft mijn tante de tafel gedekt. Vers stokbrood met een aantrekkelijke, goudbruine korst, een kwart brie, camembert, crackers, allerlei potjes.

‘Heerlijk, lieverd... Neef, kan ik een broodje brie voor je maken, of heb je liever Marmite met een plakje kaas?’

‘Brie, brie is lekker.’

Gerard snijdt de brie en begint besmuikt te lachen.

‘Goed, keuze gemaakt, neef, zie je wel, zo moeilijk is dat niet. Brie. We beginnen met brie.’

We praten over politiek. Dan pas komen hun kinderen, hun kleinkinderen, mijn ouders, mijn kinderen, mijn broers. Mijn tante vraagt me naar familie in Egypte, ik vraag haar of ze dit jaar naar Aruba gaat.

Als we een uur later weer de kerstdinerkamer binnenlopen, legt Gerard de doos op tafel en begint hij een voor een de spullen van het linkerstapeltje terug te leggen. Ik zeg dat ik heb nagedacht en graag bij de hoeren zou willen beginnen, dat me dat literair spannender lijkt.

‘Te laat, een uur te laat. Je hebt voor de brie gekozen en de hoge heren wachten inmiddels op je... Mijn moeder, mijn moeder, die had voor de Marmite gekozen. Umami, jammie, jammie, jammie, mammie, mammie, mammie.’ Een schaterlach, uitermate tevreden met zijn geïmproviseerde klankdicht. Gerard draait zich om, pakt een boek uit de kast en geeft het me, *Genealogieën van eenige voorname, aan elkaar verwante Meierijse geslachten*.

‘Brie, dat is Frankrijk, *la douce France*, maar zo zacht is dat land helemaal niet. Een land van bloed... Niet zo sip kijken, jongen... Mijn archief is voor iedereen toegankelijk, mits degene zich committeert aan de spelregels. Als het je niet zint, berg ik ook dit stapeltje met alle plezier weer op... De vrouwen van lichte zeden verschijnen vanzelf wel ten tonele. Wat is, was er tevoren al; wat zijn zal, is vroeger al geweest. Prediker 3... Toe, toe. Volgende keer een broodje Marmite nemen... Iets meer respect, iets meer vreugde zou je sieren. We hebben het hier wel over je voorouders. Vluchtelingen nota bene – heb ze lief als jezelf, zou ik zeggen... Pagina 42.’

Ik sla het boek open en begin te bladeren. Allerlei familiewapens komen voorbij, lijsten met namen. Op de pagina van de familie Bogaers staat het schild dat me bekend voorkomt. Dankzij Gerard. Tijdens een familiereünie met mijn oudtante stond hij bij het serveren van het voorgerecht op, tikte tegen een glas en nam het woord. Ik keek naar mijn neven en nichten en zag dezelfde angst op hun gezichten, de kans op een tweede kerstdiner, met onze stokoude, lieve oudtante als getuige. Die vrees bleek ongegrond, misschien omdat de flessen wijn nog niet waren ontkurkt, misschien omdat op die reünie de intimiteit van het kerstdiner ontbrak en hij zich niet alleen omringd wist door broers en zussen, maar ook door neven en nichten, en door onze oudtante, de mater familias, destijds de

enige nog levende van mijn grootvaders generatie. Wel claimde hij minutenlang het woord, we dankten de lieve Heer dat de vis die voor ons lag koud gegeten diende te worden en hij straalde van alle aandacht. Gerard voelde de drang om als zelfbenoemd archivaris van de familie op die reünie uit te weiden over het wapenschild dat Julianus Egidius Bogaers aannam bij zijn aantreden als erekamerheer van paus Pius IX. Elf bomen met daarboven een hand die een pen vasthoudt, zwevend tussen de sterren – *In manu Dei sortes nostrae*, in de hand van God rust ons lot. En de geschiedenis van Julianus bracht hem vervolgens naar Cuijk, naar zijn eigen vader en moeder. Een hele vertelling kortom, maar ik geloof dat de meeste familieleden, zelfs zijn broers en zussen, geboeid aan het luisteren waren. Maar goed, bij de familie Bogaers moet ik volgens Gerard nu niet zijn, nog niet. Ik moet verder bladeren, naar pagina 42. Een wapen met drie honden (als ik ergens niet van hou!), tong uit de bek, een krulstaart, rechtersvoorpot lichtjes gebogen. Honden die dressuur lopen. Fier – rechte rug, blik op oneindig.

‘Pollet – de t spreken we niet uit –, daar moet je beginnen, bij de enige asielzoekers uit onze familie, meer dan tweehonderd jaar geleden.’